

Öfverträdelse af choleraföreskrifter

Mellan 1834 och 1874 rapporterades 11 epidemier med kolera i Sverige och totalt dog c:a 37 000 personer av sjukdomen. "Kolera är en tarminfektion som orsakas av bakterien *Vibrio cholera* och sprids med mat eller vatten som är smittat. Sjukdomen anses vara en av de smittsammaste som finns. Inkubationstiden varierar från några timmar upp till en vecka. Insjuknandet kommer plötsligt med feber, kräkningar och våldsamma diarréer. En mycket stor vätskeförlust blir följden, vilket leder till att kroppens vatten- och saltbalans rubbas. Detta i sin tur kan leda till döden via cirkulationskolaps." (Källa: Smittskyddsintitutet)

Dödligheten vid epidemierna på 1800-talet var stor, gissningsvis avled cirka 50 % av de insjuknade. I två omgångar, 1834 och 1853/1854, så drabbades mellansverige av koleraepidemier. I Stockholm dog 3500 personer i kolera bara under året 1834.

För att försöka hindra kolerans spridning så inrättades i drabbade församlingar en så kallad Sundhetsnämnd på uppmaning av landshövdingen i länet. De områden i Enköpingstrakten som var värst drabbade var de där rörligheten bland befolkningen var stor, t. ex. kuststräckan med de många bryggor där fraktbåtar från och till Stockholm lade till.

Enligt kronolänsmannen Sandquists anteckningar så hemfördes epidemien från Stockholm till Enköpingstrakten genom att "en försupen smed vid namn Engström medhade ett bylte kläder efter en i kolera död mansperson". Kläderna lär ha hemforslats från Bäckarö brygga av kyrkvärden Erik Jansson. Han blev också kolerans första offer. (Angående smeden Engström, se separat avsnitt om honom längre fram i boken). Efter Erik Jansson, 69 år, så avled sju personer till i kolera i, Villberga på mindre än fyra veckor. Alla i Grillby. Det var Erik Janssons hustru, Lisa Mattsdotter 60 år, och hans son, bonden Erik Eriksson 38 år. Soldatänkan Stina Olsdotter ifrån Ullstämman i Litslena avled i Grillby, 60 år. Backstugumannen Erik Andersson, 60 år. Inhyesmannen Jan Ersson, 43 år. Korpralen Nils Modig, 42 år och länsmannen Sanqvists egen dräng Johan Lundberg, 37 år. De sex sista av de avlidna dog och begravdes samma dag.

Kungs Husby församlings Sundhetsnämnd hade fattat följande beslut som lästes upp i kyrkan den 18 september 1853

"1) Af förekommen anledning skall Spångtorp tills vidare hållas spärradt, samt bevakas af gångled 2 man för dagen och 2 man för natten.

2) Då det visat sig att det förr stadgade vite af 10 Rd Bco icke varit tillräckligt att medföra hörsamhet för Nämndens påbud i afseende på karantän så har nu Nämnden förhöjt samma vite till Tjugo Rd Bco, hvartill hvar och en från cholerasmittad eller för smitta misstänkt ort ankommande person vare sig Skeppare eller passagerare på båt eller annan farkost gör sig förfallen, som hädanefter icke iakttaga 5 dygns karantän å anvist plats eller smyger sig i land, utan tillåtelse. Samma vite af 20 Rd Bco vare och hvar och en underkastad, som på hvad sätt som helst, utan tillstånd af Uppsyningsmannen Kyrkovärden Gustaf Pettersson underhåller communication med i karantän förlagde farkoster eller personer; hvilket allt till efter rättelse kungöres.

Kungs Husby, d 17 Sept 1853

På Sundhetsnämndens vägnar

D Hallén

Ordförande"

Med "gångled", i texten ovan, menas att sockenborna skötte bevakningen, två personer samtidigt dygnet runt, efter en viss turordning. Bevakningen av Spångtorp i Kungs Husby var uppenbarligen en följd av att någon i familjen Johansson var smittad. Något dödsfall i kolera finns inte dokumenterat från Spångtorp, vid den här tiden, däremot så drunknade den 15-årige sonen Aron från Spångtorp vid Lexingeholmarna i Mälaren den 1 oktober 1853, men det är en annan historia.

Kungs Husby drabbades av fyra dödsfall i kolera under en treveckors period, mellan den 30 oktober till den 17 november år 1853. Det var skattebonden Aron Jansson i Kungs Husby ladugård, 41 år, fattighjonet och änkan Kajsa Andersdotter, 75 år, soldaten Erik Eld, 38 år och hans hustru Brita Stina Hammarström, 45 år på Kungs Husby bys ägor.

Under punkten 2, i Sundhetsnämndens beslut ovan, klargörs att det är 5 dygns karantän för de som besökt kolerasmittat område, t.ex Stockholm, tills de får gå iland i Kungs Husby, men också att det är förbud för personer iland att under samma karantänstid ta sig ut till den båt som ligger och väntar ut

karantänstiden. Det var ju naturligtvis svårt att avhålla sig från att gå iland när man varit till Stockholm på handelsresa och var så nära hemma, så brott mot bestämmelserna förekom. En del anmäldes och en del anmäldes inte.

Efter anmälan höll Sundhetsnämnden ett sammanträde i Kungs Husby sockenstuga den 9 oktober 1853, och då upprättades följande protokoll:

"Utdrag af protocollet vid Sundhetsnämndens sammanträde i Kungs Husby sockenstuga d 9 Okt 1853 Uppå anmälan att Skepparen J Johansson hvilken från Stockholm återkommen blifvit i karantän förlagd, hade emot Vaktens förbud gått i land den 4 sistl Sept samt haft beröring med der varande personer, så beslöt Nämnden enhälligt att, medelst utdrag af detta protokoll, anmäla förhållandet hos Herr Krono Länsmanen, Landsfiskalen Kindborg till utbekommande af det stadgade vitet 20 Rd Bco, hvartill Skepparen Johansson således, gjort sig förfallen. Såsom vittnen vid ofvannämnda tillfälle uppgifves: Bonden Aug. Brunnberg i Basta Weckholms sn, Drängen Lars Pet. Lindqvist i Staxhammar och Arbetskarlen Molin på Ryttersta Egor.

In fidem D Hallén

Justeradt: C J Björk, Carl Carlsson, C E Lindberg, G Pettersson."

Skepparen Johansson hade kommit till lastplatsen vid Staxhammars brygga den 3 september men inte angjort bryggan utan låg kvar ute på sjön, minst tio famnar från stranden, i enlighet med karantänsbestämmelserna, när bonden Anders Brunnberg och drängen Lars Petter Lindqvist gick på sitt vaktpass klockan sex på morgonen den 4 september. Strax därefter kommer Johanssons tjänstefolk från hans hem vid Kungs Husby by för att hämta en bod som tillhörde Johansson och som stod nere vid bryggan. Johansson hade då rott iland och samtalat med tjänstefolket trots att han varnades av vakterna och hotades med böter. Johansson svarade att "det är inte så farligt att gå i land".

Samma dag när Johansson hade återvänt ut till storbåten kom mjölnaren Johansson på Eldholmen roende ut till Johanssons storbåt och stående i båten samtalat med skepparen Johansson men straxt därefter rott tillbaka till Eldholmen.

Johansson betalar inga böter och fortsätter att bryta mot nämndens bestämmelser och hamnar ordentligt i onåd hos nämndens ledamöter. Vid ett nytt möte med Sundhetsnämnden i Kungs Husby sockenstuga den 12 October 1853, behandlades följande:

"Utdrag af protocollet vid Sundhetsnämndens sammanträde i Kungs Husby sockenstuga d 12 Okt 1853

§ 1

Anmäldes att Skepparen J Johansson som d 9 Okt hemkommit från Stockholm och blifvit antydd att ligga 5 dygn i karantän vid Staxhammars lastplats, hade påföljande dagen emot Vaktens tillsägelse halat sin båt i land och låtit de flesta af passagerarna landstiga; med anledning hvaraf Sundhets detta protokoll, anmäla förhållandet hos Herr Krono Länsmanen Landsfiskalen Kindborg, som skulle anmodas lemna Nämnden handräckning till utbekommande af det stadgade vitet 20 Rd Bco.

Vittnen vid sagda tillfälle voro, Bönderna Carl Johansson i Kyngge, Jan Jansson i Norrhammar samt Vikt. Brunnberg i Staxhammar.

In fidem D Hallén

Justeradt: C J Björk, Carl Carlsson, C E Lindberg, G Pettersson."

Vid händelsen i oktober hade det varit bönderna Jan Jansson i Norrhammar och Carl Johansson i Kyngge som hade vakten när skepparen Johansson kom med storbåten från Stockholm till Staxhammars brygga. Då hade bonden Eric Ersson i Östersta varit där för att möta Johansson och hämta hem en ox som Johansson hade fraktat hem åt honom från Stockholm. Johansson hade då först nekat att lägga till vid bryggan med hänvisning till karantänsbestämmelserna men till slut övertalats så att han lagt till med fören mot land så att oxen kunnat tas iland. De passagerare som medföljt Johanssons båt från Stockholm ville då också gå i land, vilket de även gjorde, trots att Johansson inte gav sitt tillstånd utan sa till dem att det fick de göra på eget ansvar, annars kunde de följa med till Torsvi där han skulle låta dem gå iland där det fanns en anvisad karantänsplats.

Vittnena uppgav också att en dräng hos Hans Ersson i Norrhammar, som var ledamot av sundhetsnämnden, hade rott ut till storbåten och hämtat en tjänstepiga, med hänvisning till att han hade tillstånd av pastor Hallén.

Hela ärendet slutar med att tingsrätten fastställer att Johansson ska betala de böter som sundhetsnämnden fastställt.